

ÚVOD

Kultúrny odkaz bol systematicky odovzdávaný z generácie na generáciu už od najstarších dôb. Vďaka tomu dokázala ľudská spoločnosť prežiť a uchovať si mnohé cenné informácie, z ktorých vychádzame dodnes. Enkultúracia je naďalej jedným z hlavných cieľov intencionálneho výchovno-vzdelávacieho procesu. Avšak už od dôb rozvoja reči môžeme hovoriť o zámernom rozvoji vzdelania. V priebehu histórie bol značne modifikovaný obsah toho, aké informácie – akým spôsobom – a v akom množstve si majú žiaci v školskom prostredí osvojiť.

Súčasný civilizovaný svet je udalosťami 21. storočia vedený po spleťtých cestách. Kým na jednej strane dosahuje ľudstvo fantastické úspechy – na poli vedy a technologické inovácie sa stávajú nezastaviteľnými, protipólom k tomuto vývoju je fakt, že ľudstvo je naďalej stále viac ohrozeným druhom. Globálne problémy sveta sa bezprostredne dotýkajú každého z nás, všade vládne akýsi zvláštny chaos. Ekonomická nestabilita doháňa ľudí za hranicu chudoby, nevyspytateľné prírodné katastrofy ohrozujú existenciu ľudí, doba „digitálnej demencie“, v ktorej sa akosi stráca blízky vzťah človeka k človeku. Je potrebné, aby súčasné školstvo dokázalo nielen reagovať na aktuálnu situáciu, ale aj predpokladať ďalší spoločenský vývoj. Z toho dôvodu by sa malo aj mechanické učenie, založené na doslovnom reprodukovani učiva, z našich škôl vytratiť, prípadne nahradiť učením založenom predovšetkým na porozumení a zmysluplnosti.

Medzinárodné a rovnako vnútropolitické mocenské štruktúry sa stále častejšie a nástojčivejšie otvárajú hľadaniu nových – rôznorodých ciest vzdelávania, ktoré by zodpovedali potrebám demokratickej európskej budúcnosti. Modifikuje sa aj kvalifikačná štruktúra jednotlivca, kedy sa komplexnosť, adaptabilita, tvorivosť, rozhodnosť a mobilita stávajú určujúcimi determinantami moderného vzdelávania.

Funkcia učiteľa sa v zmysle daných prístupov v značnej miere mení. Nie je viac absolútnym garantom pravdy, ale facilitátorom uľahčujúcim žiakovi konštruovanie nových poznatkov. Učiteľ by preto mal v praxi využívať také postupy, ktorými bude u svojich žiakov rozvíjať spomínané determinanty moderného vzdelávania. Máme na mysli zážitkové učenie, aplikovanie rôznorodých metód práce, modelovanie vyučovacích situácií tak, aby boli žiaci aktívni → čím sa stávajú projektantmi ich vlastného poznávania. V súčasnej dobe, ktorá je predimenzovaná informáciami, sa stáva prioritou to, aby si žiaci dokázali sami vytvárať štruktúru svojich vlastných vedomostí, v čom im môže byť nápomocná aj práca s pojmovou mapou.

Interpretácia mentálnych reprezentácií žiakov prostredníctvom vytvorených pojmových máp, je špecifickou, doposiaľ neprebádanou problematikou, ktorá sa úzko spája s metódami konštruktivisticky orientovanej výučby, ktorá nazerá na učenie ako na konštruovanie vedomostí. Používanie pojmového mapovania sa javí ako prvotný krok k zlepšeniu kreatívneho, kritického a divergentného myslenia.

„Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-15-0368“.

Názov: Pojmové mapy v teórii a praxi
Autor: © PhDr. Denisa GUNIŠOVÁ, PhD.
© PaedDr. Nina KOZÁROVÁ
Recenzentky: prof. PhDr. Gabriela PETROVÁ, CSc.
doc. PaedDr. Alica PETRASOVÁ, PhD.

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovať bez súhlasu majiteľov práv.

ISBN 978-80-558-1075-1
EAN 9788055810751

OBSAH

ÚVOD	5
1 KOGNÍCIA	7
1.1 Teórie kognitívneho vývinu.....	11
1.2 Kognitívne procesy pri tvorbe pojmových systémov vo vyučovacom procese.....	15
1.3 Psychodidaktické aspekty vo vyučovaní podporujúce rozvoj kognície.....	21
1.3.1 Zmysluplné učenie	25
1.3.1.1 Základné atribúty zmysluplného učenia.....	27
1.3.1.2 Zložky zmysluplného učenia.....	30
1.3.2 Metakognícia.....	33
1.4 Teoretické a historické východiská kognitívneho mapovania.....	42
1.4.1 Operacionalizácia termínu pojmová mapa.....	49
1.5 Mozog a mapovanie.....	51
2 POJEM A TVORBA POJMOV	58
2.1 Relačná rovina detských poňatí a konštruktivizmu.....	64
2.2 Detské poňatia.....	69
2.2.1 Prekoncepty.....	73
2.2.2 Miskoncepce.....	77
2.2.2.1 Modifikácia miskonceptí.....	81

3 POJMOVÉ MAPY V EDUKAČNOM PROCESE.....	85
3.1 Pojmové mapovanie v materských a základných školách.....	86
3.2 Pojmové mapovanie v stredných a vysokých školách.....	90
3.3 Konštrukcia pojmovej mapy.....	96
3.3.1 Formy mapovania.....	103
3.3.2 Diagnostikovanie pojmových máp.....	113
3.4 Aplikovanie pojmového mapovania v jednotlivých fázach vyučovacej hodiny.....	116
3.5 Výhody a nevýhody pojmového mapovania.....	127
3.6 Spektrum využitia pojmových máp.....	130
3.7 Softwarové nástroje ako prostriedok pojmového mapovania.....	137
ZÁVER.....	142
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV.....	144

ÚVOD

Kultúrny odkaz bol systematicky odovzdávaný z generácie na generáciu už od najstarších dôb. Vďaka tomu dokázala ľudská spoločnosť prežiť a uchovať si mnohé cenné informácie, z ktorých vychádzame dodnes. Enkultúrácia je naďalej jedným z hlavných cieľov intencionálneho výchovno-vzdelávacieho procesu. Avšak už od dôb rozvoja reči môžeme hovoriť o zámernom rozvoji vzdelania. V priebehu histórie bol značne modifikovaný obsah toho, aké informácie – akým spôsobom – a v akom množstve si majú žiaci v školskom prostredí osvojiť.

Súčasný civilizovaný svet je udalosťami 21. storočia vedený po spleťtých cestách. Kým na jednej strane dosahuje ľudstvo fantastické úspechy - na poli vedy a technologické inovácie sa stávajú nezastaviteľnými, protipólom k tomuto vývoju je fakt, že ľudstvo je naďalej stále viac ohrozovaným druhom. Globálne problémy sveta sa bezprostredne dotýkajú každého z nás, všade vládne akýsi zvláštny chaos. Ekonomická nestabilita doháňa ľudí za hranicu chudoby, nevyspytateľné prírodné katastrofy ohrozujú existenciu ľudí, doba „digitálnej demencie“, v ktorej sa akosi stráca blízky vzťah človeka k človeku. Je potrebné, aby súčasné školstvo dokázalo nielen reagovať na aktuálnu situáciu, ale aj predpokladať ďalší spoločenský vývoj. Z toho dôvodu by sa malo aj mechanické učenie, založené na doslovnom reprodukovaní učiva, z našich škôl vytratiť, prípadne nahradiť učením založenom predovšetkým na porozumení a zmysluplnosti.

Medzinárodné a rovnako vnútropolitické mocenské štruktúry sa stále častejšie a nástojčivejšie otvárajú hľadaniu nových - rôznorodých ciest vzdelávania, ktoré by zodpovedali potrebám demokratickej európskej budúcnosti. Modifikuje sa aj kvalifikačná štruktúra jednotlivca, kedy sa komplexnosť, adaptabilita, tvorivosť, rozhodnosť a mobilita stávajú určujúcimi determinantami moderného vzdelávania.

Anotácia: Monografia Pojmové mapy v teórii a praxi (2016) upriamuje pozornosť na aplikovanie a efektívne využívanie techniky pojmového mapovania v edukačnom procese. Ide o špecifickú, doposiaľ nedostatočne prebádanú problematiku, ktorá sa úzko spája s metódami konštruktivisticky orientovanej výučby. Cieľom predkladanej publikácie je prezentovanie terminologického vymedzenia pojmového mapovania a súvzťažných pojmov, analýza realizovaných výskumov mapovania v rôznych vedných odboroch, použitie techniky pojmového mapovania v jednotlivých častiach vyučovacej hodiny, ako aj na konkrétnych stupňoch škôl (od materskej školy po univerzity). V neposlednom rade monografia poskytuje námety na konštruovanie, formy a typy pojmových máp, možnosti diagnostikovania prostredníctvom mapovania v edukačnom procese, nakoľko sa javí pojmové mapovanie ako prvotný krok k zlepšeniu tvorivého, kritického a divergentného myslenia.